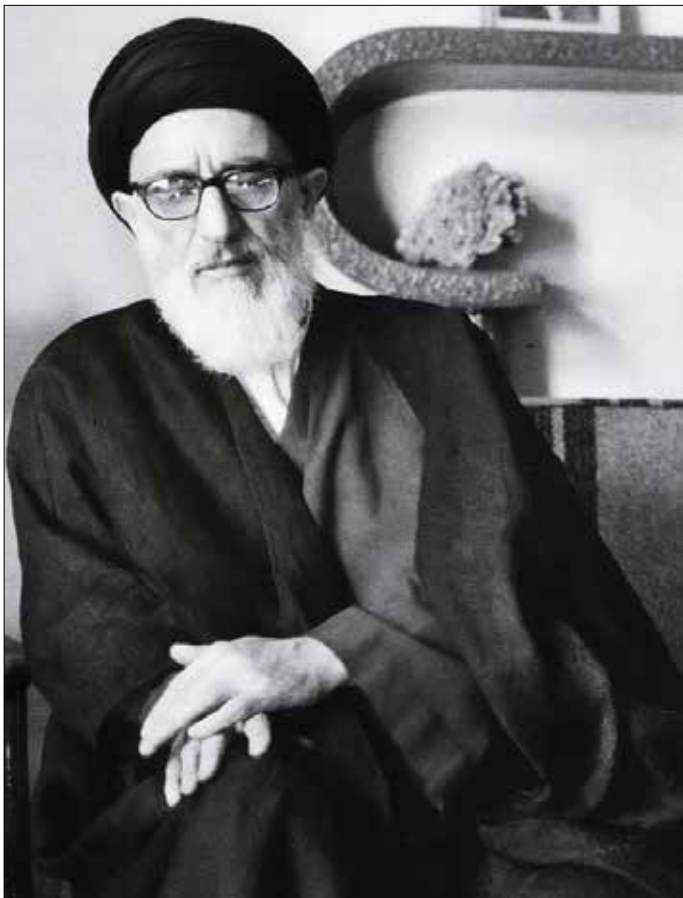


تاویل سیاسی-اجتماعی قرآن

نگاهی به تفسیر پرتوی از قرآن سیدمحمود طالقانی



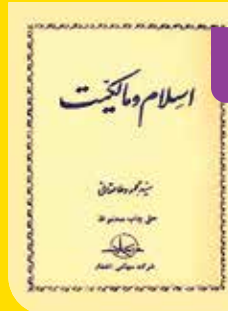
سیاوش مهرانی
دین پژوه

«پرتوی از قرآن» تفسیری ۶ جلدی و ناتمام از سیدمحمود طالقانی است که طی سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۴۱ شمسی فراهم آمده و به تدریج از سال ۱۳۴۲ تا سال ۱۳۶۰ منتشر شده است. زمانی که سیدمحمود طالقانی تفسیر قرآن خود را آغاز کرد، ۲ مکتب مهم و مطرح زمانه در ایران یعنی مکتب لیبرالیسم و خصوصاً مارکسیسم بر اکثر حوزه‌های سیاسی و اجتماعی مسلط شده بودند ولی پیشنهادهای اصلاحی ۲ مکتب فوق نتوانسته بود جامعه ایران را به طرف تعالی و پیشرفت سوق دهد. گرایش طالقانی به مکتب قرآن‌گرایان ایران است. این رویکرد تفسیری در ایران از اسدالله خرقانی و شریعت سنگلجی شروع می‌شود و با همت طالقانی در جامعه ایران گسترش و با استقبال روشنفکران و دانشجویان و قشر تحصیل کرده مواجه می‌شود و بعدها توسط مرتضی مطهری، مهدی بازرگان و علی شریعتی تثبیت می‌شود. نواندیشی دینی و تفسیر سیاسی از قرآن در ایران به نوعی متأثر از طالقانی است.

روند شکل‌گیری تفسیر پرتوی از قرآن به لحاظ دوران پرفرازونشیب مؤلف و زندگی سیاسی و اجتماعی ایشان، بسیار جالب توجه است. آیت‌الله طالقانی در سال ۱۳۱۸ پس از فراغت از تحصیل از قم به تهران آمدند. فضای سیاسی و فکری آن دوران و گرایش‌های جوانان به مکاتیب الحادی، آیت‌الله طالقانی را بر آن داشت تمام کوشش خود را معطوف به ابلاغ پیام قرآن به جوانان و روشن‌فکران کند. به همین جهت از همان سال، شروع به تفسیر قرآن و نهج‌البلاغه کردند. پس از شهریور سال ۱۳۲۰، فضای سیاسی به گونه‌ای متحول شد و امکان گسترش دروس تفسیر ایشان به میان دانشجویان، استادان دانشگاه و بعدها انجمن‌های اسلامی تازه‌تاسیسی چون انجمن اسلامی مهندسان، پزشکان، دانشجویان، معلمان و... فراهم آمد. شکل‌گیری این جلسات از منزل ایشان بود، سپس در مسجد منشور سلطان و از سال ۱۳۲۷ در مسجد هدایت به تفسیر قرآن در

شب‌های جمعه تا زمان دستگیری ایشان، ادامه یافت. با بازداشت ایشان در خرداد ۱۳۴۲، این درس‌ها تعطیل شد اما آن مرحوم در دوران زندان، آنچه از تفسیر قرآن در ذهن داشته‌اند را نوشته‌اند که با انتقال این یادداشت‌ها به بیرون از زندان، جلد اول تفسیر پرتوی از قرآن در آبان ۱۳۴۲، منتشر شد. همزمان با یادداشت‌های ایشان، برخی از مستمعین درس‌های ایشان در مسجد هدایت که در بازداشت به سر بردند، پیشنهاد ادامه آن مباحث را دادند که مورد قبول قرار گرفت و مقرر شد هر هفته سه یا چهار جلسه صبح‌ها تشکیل شود. در این کلاس‌ها پس از بیانات استاد، نظرات ایشان توسط حاضران مورد بحث و بررسی قرار می‌گرفت. مطالب جلسات پس از نگارش اولیه و بازبینی استاد، به مرور برای چاپ به بیرون از زندان فرستاده می‌شد. اما مباحث زندان ادامه جلسات مسجد هدایت نبود؛ تفسیر از جزء ۳۰ قرآن که از آغاز وحی است، شروع شده بود. این تغییر نیز بر اساس بینش استاد در جزء

اسلام و مالکیت



۱۳۲۲
شرکت سهامی
انتشار

آیت‌الله طالقانی در این کتاب درباره آغاز تقسیم کار، تاریخ مالکیت، به وجود آمدن پول و تحولی که در آنها به وجود آمد، مطالبی می‌نویسد. وی مکاتب مختلف اقتصادی غربی را مورد نقد و بررسی قرار می‌دهد و درباره اقتصاد، از آموزه‌های اسلام بحث می‌کند. او معتقد است که اسلام تنها رقیب مکاتب و مسلک‌های غربی است که می‌توان بر اساس آن، نظام ایده‌آلی استوار ساخت که کژی‌ها و کاستی‌های نظام‌های غربی را نداشته باشد.

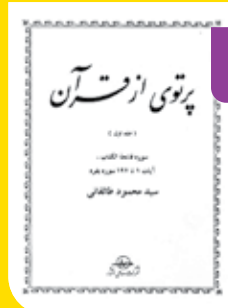
حاشیه بر تنبیه‌الامه و تنزیه‌المله



۱۳۳۴
شرکت سهامی
انتشار

میرزای نائینی، کتاب تنبیه‌الامه و تنزیه‌المله را در زمان استبداد صغیر و برای توجیه عقلی و شرعی مشروطیت و جانبداری از این نظام حکومتی نوشته و بر ضرورت وجود قانون اساسی و مجلس قانون‌گذاری تاکید کرده است. دغدغه طالقانی در این کتاب این است که مکانیسم‌هایی در ساختار حکومتی تعبیه شود تا از ستم و خودکامگی جلوگیری شود. سرانجام، نظر طالقانی به نظام شورایی ختم می‌شود و طالقانی حتی در مقام مرجعیت، به شورا، اعتقاد می‌یابد.

پرتوی از قرآن



۱۳۴۲
شرکت سهامی
انتشار

این مجموعه تفسیری مشتمل بر ۶ جلد است که چهار جلد اول آن، شامل تفسیر سوره حمد تا آیه ۲۴ سوره نساء است. ۲ جلد دیگر نیز، تفسیر سوره‌های جزء سی‌ام را در بر می‌گیرد. چاپ و نشر کتاب به سال ۱۳۴۲ برمی‌گردد؛ در حالی که او در آن زمان، در زندان رژیم استبدادی شاه به سر می‌برد. پرتوی از قرآن، در زمان خود، آن‌چنان برجستگی داشت که بیشتر علما و فضایی حوزه و دانشگاه از آن استفاده می‌کردند.